

CENTRAL BALTIC-BERÄTTELSE

Människor, platser och drivkrafter i skärgården

BRUKSANVISNING

Det här är korta berättelser från projekt i mellersta Östersjöregionen.

Varje projekt finns i Central Baltic-programmets databas <http://database.centralbaltic.eu>.

Där kan du läsa mer om vem som är partner, om budget, resultat och synlighet. I databasen kan du filtrera utifrån land/region, ansökningsomgång (Call) eller delprogram.

Vill du veta mer om själva programmet finns hemsidan www.centralbaltic.eu

Programmet finns också på Facebook, Twitter och Instagram.

Jag, Ester Laurell, har skrivit texterna och tagit bilderna där inget annat anges. Många bilder är beskurna. Giséla Linde har gjort illustrationer och layout.

Tack till Ålands Kulturdelegation, som beviljade oss en reservplats för en veckas skrivande på ön Källskär på Kökar i augusti, där vi kunde bearbeta text och form i den unika, stimulerande miljön. Baksidesbilden är därifrån.

Förändring och mod går hand i hand.
Och tillit, skrev jag i min rapport från Källskär.
Jag hoppas de här texterna inspirerar dig till mod, tillit och förändring där det behövs.

CENTRAL BALTIC-BERÄTTELSE

**Människor, platser och drivkrafter
i skärgården**

TEXT: ESTER LAURELL FORM: GISÉLA LINDE

INNEHÅLL

●	CENTRAL BALTIC	
	”Det handlar alltid om människor” INFORMATÖREN HAR ORDET	6
●	PROJEKT OCH INSPIRATÖRER: BERÄTTELSENA	
	Projekt som gör stor skillnad i Finlands minsta kommun PORTMATE M FL	9
	Sjömätning för sjösäkerhet och förkortade rutten ADAPT	12
	Digitalt driv och gemenskap för ungdomar RIBS	14
	”Vi vill vara en liten mysig hamn som jobbar hållbart” SMART MARINA- ECKERÖ	18
	Rödhamn - utposten mot havet har fått el och vatten SMART MARINA - RÖDHAMN	20
	Fler projekt i skärgårdsprogrammet	23

Fågelskådarplattformar ökar tillgängligheten	24
BALTIC WINGS	
PlockOpp - en politikerledd strandstädning	26
EVENT: ECDAY	
Växtkraft mitt i stan	28
GARDENS	
Östersjön som museum: Dyk ner i historien	30
BALTACAR	
Nyanlagd våtmark populärt besöksmål	33
COAST4US	
Gränsöverskridande utbildning inom turism, vård, sjöfart, ekonomi och företagsamhet, EPIG, ONBOARD-MED M FL	36
Näring från hav till åker - ett problem blir en resurs	40
SEABASED	
Uthålligt skärgårdsföretagande	42
ABD - FÖRETAGSUTVECKLING I SKÄRGÅRDEN	
”Skärgården är ett outnyttjat forskningsfält”	46
ABD - SKÄRGÅRDSFÖRETAGARPORTALEN	
Samarbete ökar öars säkerhet och attraktivitet	48
MASAPO	
Långsiktigt arbete för Östersjön	50
WATERCHAIN	
Topp hemlig historia viktig del av upplevelsen	52
DEFENCE ARCH	
Pilgrimsvandring - en både yttre och inre resa	56
ST OLAV WATERWAY	

CENTRAL BALTIC

”Det finns en struktur och du behöver lära dig förstå den”	61
PROJEKTEXPERTENS RÅD	
Så funkar INTERREG och Central Baltic	64

● INFORMATÖREN HAR ORDET

Ester Laurell. Foto: Rares Gheorghiu, EU Road Trio Project

”Det handlar alltid om människor”

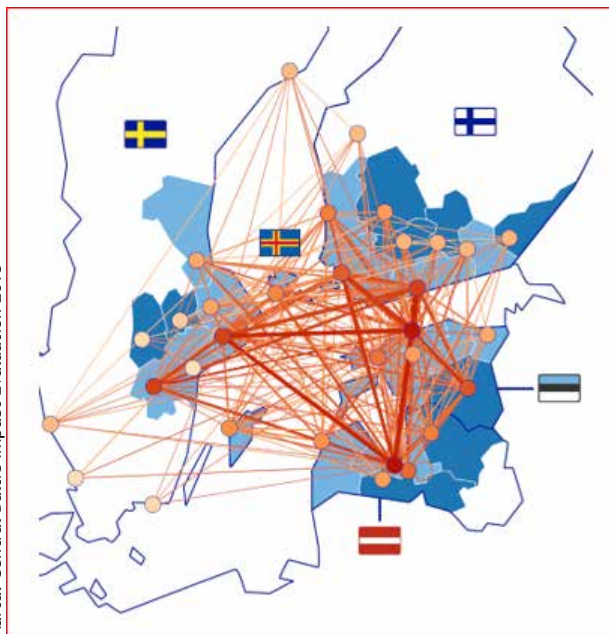
1. **Det är möjligt - också för små organisationer**
2. **Eldsjälar och engagemang får det att hända**
3. **Var noggrann, och följ anvisningarna**

Ovanstående sammanfattar vad jag har lärt mig under de sex år jag varit informatör för EU-programmet Central Baltic och följt projekt från idé till ansökan, uppstart, genomförande och avslut. Vi är en del av EU, och den tillhörigheten har vi definitivt nytta av.

INTERREG-program är en EU-struktur som finansierar samarbetsprojekt mellan organisationer från olika länder. Den här sortens program har funnits i EU i 30 år. En nationsgräns skall inte vara en barriär. Våra utmaningar och våra

WOW →

Karta: Central Baltic Impact Evaluation 2018

möjligheter är ofta gemensamma. Vi kan lära av varandra och lösa problem tillsammans. Gemensamma strukturer som Central Baltic är en tillgång, en hjälp att samverka och förverkliga idéer. Men i grunden är det alltid människor det handlar om, människor som är aktiva och engagerade, människor som får saker att hända, som inspirerar och sporrar varandra att utveckla(s). I den här broschyren får du träffa sådana människor runt mellersta Östersjökusten som är eller har varit med i Central Baltic-projekt på något sätt. Jag hoppas att du blir inspirerad.

Kartan här ovan visar antalet relationer mellan organisationer i Central Baltic-programmets projekt (mörkare färg - fler relationer). Eftersom över 800 organisationer deltar i 137 projekt, inser man att här finns en källa till enormt kunskapsutbyte, nya idéer och bredare nätverk.

Ett projekt är alltid en form av risktagning. Att satsa engagemang, tid, arbete och pengar kräver mod. Lyckas vi med det vi vill göra? Gör det någon skillnad? Ibland går det inte riktigt som vi tänkt. Ibland föds nya idéer under resans gång. Och arbetet ger lön för mödan i form av förändringar och förbättringar att vara stolt över och bygga vidare på.

Det har givit mig stor glädje att följa de här processerna.

För något år sedan frågade jag åländska projektdeltagare vad de är mest stolta över. Återkommande svar var: "Samarbetet." "Investeringarna." "Resultatet". "Engagemanget". "Kontakterna". "Kunskapen". "Att vi har lyckats".

Och vad är jag mest stolt över?

Över människorna, över alla inspirerande personer jag träffat under åren.

Över engagemanget, att man utifrån en idé jobbar på, tar sig igenom utmaningar och kommer i mål.

Att åländska organisationer har ökat sitt deltagande betydligt jämfört med förra programmet.

Och att vi har gjort skillnad.

Någonting händer när människor möts. Välkommen med på resan!

ESTER LAURELL

Contact Point Åland

December 2020

Projekt som gör stor skillnad i Finlands minsta kommun

Jag sitter vid ett långbord i Helsingfors våren 2015. Det är lunch under det första öppna informationstillfället om det då nya Central Baltic-programmet. Närvarande är ungefär 150 personer av de 10 miljoner som bor någonstans i områden som hör till mellersta Östersjöprogrammet.

Vid mitt bord sitter erfarna projektaktiva från yrkeshögskolan SAMK och Kennet Lundström, kommunsekreterare i Sottunga, Finlands minsta kommun, med inte ens 100 invånare. "Vad gör han här", tänker jag i mitt stilla sinne. "EU-projekt är inte för dem. De är för små."

Fem år senare erkänner jag glatt att jag hade fel. Kennets hängivenhet, Sottungas vi-anda och beslutsamhet med stort engagemang och mycket frivilligt slit har lotsat

Pandemin förde med sig ett intresse att hitta utfärdsobjekt på nära håll.

tre (!) Central Baltic-projekt som kommunen deltagit i till fina resultat. Kennet sade uppriktigt från allra första stund:

- Skall vi göra något för Sottunga, så är det nu. Om det blir kommunsammanslagningar på Åland kommer ingen att bry sig om att satsa på oss.

Resultaten gläder alla: fast bosatta, deltidsboende och besökare. Hamnen där skärgårdsfärjan tar i land och där kyrkan skymtar bakom kröken har fått en uppfräschning genom trevligare utformning. Gästhamnens service har blivit märkbart bättre med ny flytbrygga och servicehus. Två hamnprojekt, **Smart Ports** och **PortMate** har gett en heltäckande planering och konkreta investeringar med miljötänk.

Det tredje projektet syns också redan i hamnen. ”Pilgrimsledens infostuga” står det på väggen till ett litet rött hus. Där finns ett trivsamt rum med kartor och böcker för alla som väntar på färjan, en stämpelholk med Sottungastämpeln för pilgrimsvandrararnas pass och en Gästbok. Lite förbi kyrkan hittar man den nya vandringsleden: 8 km av den certifierade **St Olav Waterway**, pilgrimsleden från Åbo domkyrka till

T v Kenneth Lundström, t h Britt Pettersson

Nidarosdomen i Trondheim på sammanlagt 1200 km. Sottungas del av leden går genom natursköna och varierande natur- och kulturmiljöer. Här har EU-finansieringen fått till stånd förändringar som aldrig annars skulle ha skett. Sottunga visar att litenheten inte är ett hinder, så länge engagemang och uthållighet finns.

- Det här har varit det trevligaste uppdraget jag haft som förtroendevald i kommunen, utbrister Britt Pettersson spontant bakom mig ute i skogen, när en grupp vandrar leden under Europeiska samarbetsdagen i september 2020.
  - Varje gång vi hade jobbat färdigt i skogen med att röja eller märka ut leden avnjöt vi medhavt kaffe och smörgåsar dukat på flaket på en pickup. Då diskuterade vi det utförda arbetet och planerade vad vi skulle göra nästa gång.
- Året 2020 blev det stora genombrottet för vandring på Sottunga.
- Pandemin förde med sig ett intresse att hitta utfärdsobjekt på nära håll. Och för alla på Sottunga och speciellt för oss som jobbat med leden är det glädjande att vi fått så bra respons på vår del av pilgrimsleden, säger Britt.

● ADAPT

Sjömätning för säkerhet och förkortade rutter

Det är inte alltid man tänker på färjor när man hör ordet kollektivtrafik. Men färjorna utgör skärgårdens landsvägar och är livlinan för den som bor och verkar på en ö. För att öka säkerheten, hitta optimala rutter och sålunda minska bränsleförbrukningen gjorde man nya sjömätningar i Stockholms och Ålands skärgårdar tack vare finansiering genom projektet **ADAPT**.

Sjömätningar finansieras normalt via farledsavgifter, och de betalas enbart av stora fartyg i handelsfarlederna. Därför fanns det ett stort behov av uppdatering av skärgårdstrafikens mindre farleder. Och de moderna sjömätningarna av hundratals kvadratkilometer botten gav resultat!

- Över 100 justeringar på sjökort har gjorts och alternativa rutter hittats på flera ställen, berättar Linn Gardell vid svenska Sjöfartsverket.

- Nya och bättre utmärkta så kallade grunda farleder (under 4,1 meter) ökar tillgängligheten och sjösäkerheten för alla som rör sig på sjön.

Dessutom ledde projektet till ett fruktbart samarbete och utbyte mellan två förvaltningar, en stor och en liten. Frågorna var ändå likartade gällande den skattefi-

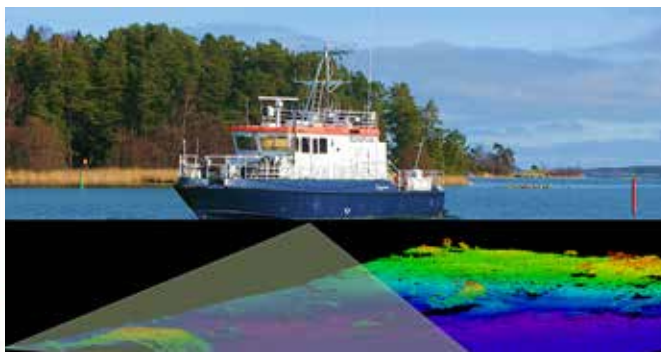
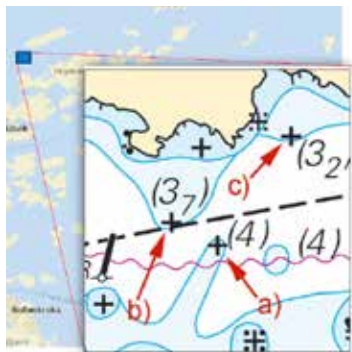

Bild: Sjöfartsverket

nansierade skärgårdstrafikens servicenivå och ekonomi. Hur får vi smidig trafik? När övergår vi till vinterturlista? Hur och var kombinerar vi kollektivtrafiken då den byter "form", från buss till färja? Och så vidare.

- Jag är mest stolt över samarbetet och resultatet, konstaterar Ian Bergström vid Ålands landskapsregering.

- Att öppet dela erfarenheter inom ett gemensamt område sätter igång en kreativ process som leder till att vi som deltar utvecklas positivt snabbare. Ett plus ett blir inte två, utan tre eller t.o.m. fyra. Det är utmanande och stimulerande, sätter ingång nya tankebanor och skapar en känsla att vi tillsammans utvecklar branschen. Vi tog fram en ny verktygslåda med bra metoder.

Det som gjorts gynnar alla som utnyttjar skärgårdstrafik och kör fritidsbåt, som nu tryggare kan färdas i mindre farleder.

- Sjötrafiken blir säkrare när fritidsbåtarna leds bort från yrkestrafikens stora handelsfarleder. Dessutom minskar det ekologiska fotavtrycket när rutterna blir kortare och det går åt mindre bränsle, sammanfattar Linn.

● RIBS

Digitalt driv och gemenskap för ungdomar

Någon tävlar med sin egen dokumentärfilm på nordisk nivå. En annan har gjort en framgångsrik musikvideo och flyttade till London. Några gör marknadsföringsmaterial för företag, andra gör event, somliga har skapat sina egna sommarjobb eller hittat ett helt nytt intresse. De flesta har vidgat sin värld, sett nya platser, prövat nya saker och fått nya vänner.

Grundidén för projektet **RIBS - Rolling Images in Business Startups** - var att föra samman ungdomar från glesbygd och låta dem lära sig mer om digitala medier och företagsamhet med hjälp av experter. Digital teknik gör kreativiteten platsoberoende, och projektet visade att det är möjligt att bo där man vill utan att ge avkall på

Get the Deal, Stockholm 2018

sina drömmar. Projektet är en livserfarenhet som de unga bär med sig i sin ryggsäck in i framtiden och som kan generera vad som helst.

Sofia Lahtinen från Åland, nu 18 år, var en av deltagarna.

- Jag var med på flera internationella läger och utbyten. Vi var till exempel tre från Åland som åkte till en skola på Gotland och gjorde film tillsammans. Jag var då 14 år. Man kastades in att jobba med personer man aldrig träffat förut. Allt det och att verkligen träna sin kreativitet var jättelärorikt.

En insikt var också att man ser olika på ungdomsarbete i olika regioner.

- Här på Åland är allas delaktighet i fokus. För andra kan det vara mer sak och resultat. Tävlingen Get the Deal i Stockholm avslutade projektet. Där jobbade ungdomarna intensivt i små grupper under 2,5 dagar. Varje grupp hade deltagare från alla regioner och fick ett verkligt problem av en företagare.

- I vår grupp var vi fem ungdomar och en coach. Vi träffade företaget Elises tvål-fabrik och försökte komma på olika lösningar. Vi jobbade med marknadsföring och själva produkten, berättar Sofia.

- Vi använde olika bildredigeringsprogram för att visa hur det kunde se ut. Alla behövde hjälpas åt för att få det att gå ihop. Vi höll vår presentation, och så vann vi!
- Inom RIBS hade vi tidigare jobbat med Joint Student Companies utifrån olika idéer, som "Vad tycker du att fattas i samhället?". Man kom på en idé och jobbade med den, men det var ju inte på riktigt. Det här var mer realistiskt och verkligt. Vi har verkligen tränat våra egna förmågor.

Vad finns kvar efter ett projekt som RIBS?

- Spontant är människorna och relationerna man fick det mest värdefulla. Tidigare var jag nästan som i min egen bubbla här på Åland. Nu har jag fått prata med så många människor, också på engelska, med så olika bakgrund. Det har gjort mig mer öppen mot folk. Jag har fortfarande kontakt med flera av dem jag lärde känna, säger Sofia.
- Och man kan så mycket mer än man tror. Vi fick pröva på sådant jag aldrig annars skulle göra, och det hände massor på alla ställen. Jag blev modigare och vågar mer.

”Jag kom hem med mycket inspiration. Det blev sommar och efterfrågan på mina ekologiska tvålar och andra produkter fortsatte öka. Jag levererade så mycket jag bara orkade och hann, men hade inte tid eller resurser att lägga på utveckling eftersom jag gör allt själv.

Jag kände att min affärsidé var bra och att efterfrågan fanns, men det var flera delar av mina arbetsprocesser och rutiner som var ineffektiva, olönsamma och inte helt genomtänkta. Under vintern 2019 fick jag lite andrum och började fundera på vad jag riktigt vill. 2019 stängde jag ner min Facebook-sida och tackade nej till några nya intresserade återförsäljare. Jag ville fokusera på utveckling.

I slutet av sommaren började jag jobba med en businesscoach, som hjälper mig med långsiktiga strategier. Allt jag gjort hittills, kunder jag fått kontakt med, presentationen från Get the Deal och annat som inspirerar mig, har fått ett sammanhang och förenats i en vision. Mitt nya varumärke börjar ta form. Det är fortfarande ekologisk tvål i fokus, men jag har också börjat tänka mer i kollektioner med ekologiska hudvårdsprodukter och vilka målgrupper jag har.

Jag är glad att jag hade tagit fram en plan innan Corona kom. Nu känner jag ingen oro för hur framtiden ska bli. Jag följer min planering. Pandemin skapar förutsättningar för att kunna utvecklas i den riktning jag vill. Nästa hållplats i planeringen är att gå en digital utbildning i ekologisk hudvård med ett företagarperspektiv.”

JENNY NYLUND, ägare Elises Tvålfabrik

Jenny NyLund t.h

Yvonne Sjöström

● SMART MARINA, ECKERÖ

”Vi vill vara en liten mysig hamn som jobbar hållbart”

Ut från Bodegan vid Käringsunds gästhamn kommer en kvinna som för några år sedan bytte bana helt. Yvonne Sjöström är ekonomen som blev turistföretagare av en slump. Nu driver hon och hennes man olika verksamheter i Eckerö på Ålands västkust. Och i år har gästhamnen hissat en ny blå flagga. - Vi har alltid haft ett miljötänk i botten, så när möjligheten till **Blue Flag**-certifiering dök upp ville vi haka på. Själva styrdokumentet är ju helt fantastiskt, för det gav oss en anledning att verkligen gå igenom hur vi driver verksamheten. Vi har fått bekräftelse på att vi har jobbat rätt,

och vi har fått insikter om vad vi ännu kan göra, säger Yvonne.

- Nu är hamnen uppdaterad: bättre, säkrare och mer miljövänlig. Det finns också ett digitalt bokningssystem, som gör att båtar kan komma in när som helst. Vi kan ta emot fler båtar, men vi valde att använda projektstödet till att bli en mer hållbar hamn istället för att maximera antalet gäster.

Just här, med närheten till Ålands hav och det här gamla vackra fiskelägret, står man nästan med ena foten i havet och blir ständigt påmind om Östersjöns miljö, menar hon.

- Eftersom vi jobbar i den miljö vi gör, följer det andra med ganska naturligt. De flesta av gästerna kommer från Sverige och Finland, en del från övriga Europa, och en långväga gäst hade rentav en amerikansk flagga i aktern.

Vad är det första gästerna frågar efter?

- Koden till toaletten! skrattar Yvonne. Men det som får dem att stanna är naturen. 'Det är så vackert här', säger de och stannar en extra natt eller två. Och bemötandet är jätteviktigt. Att se alla människor. När du sedan får det där leendet och tack, så vet du att du lyckats.

● SMART MARINA, RÖDHAMN

Rödhamn - utposten mot havet - har fått el och vatten

Det burrar i kroppen. Håret flyger åt alla håll. Jag sitter på akterdäck i en tidigare remmarbåt. Den forna kranen är borta, och lång och stadig går båten genom vågorna. Brage Jansson från Åländska Segelsällskapet och jag är på väg ut till ön Rödhamn söder om fasta Åland. Finfina droppar stänker på mitt skrivblock, och på håll ser jag Tallink Siljas fartyg komma in till Mariehamn.

- Det blev bättre än väntat, säger Brage nöjt, när vi stigit i land efter en halvtimmes båtfärd.

Ett nytt servicehus med sex duschar och ett diskrum för båtgesterna har byggts tack vare EU-finansiering. Säkerhets- och hållbarhetstänket märks. Solfångare värmer

Brage Jansson vid vattenreningsverket.

(Se pårbilden för pågående bygge.)

diskvattnet, och en solcellspark skall säkra att det finns el.

Det nya servicehuset är väl anpassat till den karga skärgårdsmiljön. För att undvika att spränga placerades det med ena hörnet på berget och resten på pelare. Terrasser anpassade till berget är platsbyggda och får beröm av besökarna. Den gråsvarta slamfärgen bidrar till att byggnaden smälter in i omgivningen och nästan är osynlig från sjösidan.

- Vi har inte kunnat testa anläggningen med full beläggning, eftersom vi inte har lika många gäster som vi brukar på grund av corona, berättar Anette Gustafsson som driver gästhamnen.

- Våra svenska gäster kommer inte hit i år, men vi har fått nya från Finland.

- En sådan här satsning ökar kanske inte besökarantalet i sig, men utan den skulle vi börja tappa gäster, funderar Brage.

På Saariston Satamat (skärgårdens hamnar), ett stort finskt forum för gästhamnar, har han läst många nöjda kommentarer.

- **Smart Marina** har varit ett vettlöst bra projekt. Det har lyft många små skärgårdshamnar

som inte skulle ha kunnat förnya och förbättra sin service med egna muskler, säger han. Vi går upp till pumpstationen som liksom allt annat på ön drivs med solet. Där samlas gråvattnet och får långsamt droppa ner genom ett mossfilter för att sedan rinna längs med berget och via den naturliga vegetationen ut till havet. Varje moment minskar näringsbelastningen i Östersjön.

Anette Gustafsson

I caféet väljer jag en vacker kopp till kaffet, köper en färsk kanelbulle och lyssnar på Anette, som har drivit Rödhamn i över 20 år utan både el och rinnande vatten.

- Jag tror inte att man valde bort den här hamnen för att vi inte hade dusch, men nu märker vi att det verkligen uppskattas. Vi får beröm varje dag, och ingen har klagat på vattnet. Men när vi hämtar varmvatten till caféet för att diska mitt på dagen är det ofta bara ljummet.

Vad är största skillnaden för dig?

- Det bästa är kylskåpen! Två nya kylskåp, och rinnande vatten! Och avloppet - att jag kan hälla ut diskvattnet i ett litet avlopp. Tidigare bar vi hit allt handdisk-

vatten. Vi bar hit varje dricksvattensdropp. Och vi bar bort varje hink med smutsigt diskvatten. Oj, vad vi har burit! utbrister hon.

- Vi diskar allt för hand, för vi har riktigt porslin. Nu är det så skönt att ha rinnande vatten tack vare **MASAPO**-projektet, och varmvatten, avlopp och el tack vare Smart Marina. Utmaningen är elanvändningen och -förbrukningen. Allt fungerar inte ännu.

- Människor är bekvämare idag, så för att överleva måste man göra sådana här förbättringar, sammanfattar Brage.

- Som servicehuset med duschar. Många är glada och tycker att de tack vare det kan stanna en natt till. Andra vill inte ha så många förändringar. Men vi kommer att fortsätta förbättra servicen i våra hamnar. Det är nödvändigt.

FLER PROJEKT I SKÄRGÅRDSPROGRAMMET

Förbättringar i små gästhamnar:

- **Batseco-Boat** har underlättat avloppstömning från fritidsbåtar i hamnar i Finland, Estland och Sverige.
- **FamilyPorts** har även satsat på barnfamiljer i fyra hamnar.
- **Seastop** har utfört förbättringar i 19 gästhamnar längsmed gammal segelled.
- **Sustainable Gateways** har förbättrat servicen i sju hamnar inom naturreservat i ytterskärgården.

Tillgängliggöra skärgården:

- **Arc Gate** - Innovative Service Points for Maritime Tourists, som underlättar för besökare utan egen båt att hitta till skärgården.
- **Archipelago Access** skapar digitala lösningar och interaktiva utställningar för att stärka skärgårdens besöksnäring.
- **Urban Eco Islands** tillgängliggör öar nära Helsingfors och Tallinn.

Bild: EU-projektet Roadtrip, på Kobba klintar

● BALTIC WINGS

Fågelskådar- plattformen ökar tillgängligheten

En söndag i september träffar jag en grupp fågelskådare som går en guideutbildning arrangerad av projektet **Baltic Wings**. Jag följer med på deras rundtur till tre nybyggda fågelskådarplattformar på Kökar. En av deltagarna är Suvi Riihiluoma från St Karins i Finland. Hon jobbar som företagshälsovårdare, men har ett företag som hon vill utveckla. Där kan fågelguidningar och fågelvandringar ingå.

Hur blev du intresserad av fåglar?

- Det började när jag lärde mig läsa. Jag älskade fågelböcker. Och så hade vi ett fågelbord hemma vintertid. Jag lär ha sagt åt min lärare på lågstadiet att jag skall bli ornitolog, säger Suvi och ler.

- Så blev det inte, men det är ett stort livsinnehåll för mig.

Nu deltar hon i den årlånga guideutbildningen. Pga pandemin sköts vårens kursdagar fram, och när hösten kom kunde deltagare från projektets andra länder inte komma till Kökar. Men Suvi är väldigt nöjd med projektet.

- Jag har fått ett bredare nätverk och fina fågelupplevelser, och jag funderar mycket på mitt företag och vad jag kan erbjuda. Jag vill förmedla glädjen av att känna igen. Att se på fåglar i naturen är mindfulness, menar hon.

- Du är här och nu, och du använder alla dina sinnen. Du glömmer jobbet. Många som blir pensionerade kan behöva ett nytt intresse, och fågelskådning är ett bra alternativ. Fåglar finns överallt.

Lärare på kursen är Ari Linna, erfaren fågelexpert från Åbo. Han berömmar Suvis förmåga att snabbt uppfatta och artbestämma också fågelläten. Hon är ung men har lång erfarenhet. Det visar sig att de har en intern tävling: Vem får den första riktigt bra bilden av den sällsynta höksångaren som finns på Kökar? Höksångaren var också något som lockade Suvi. Det är bara att fortsätta vara uppmärksam och hoppas, säger hon och spanar ut från den nybyggda fågelplattformen vid Överboda.

Projektet har byggt två långa spänger som gör naturen tillgänglig även för rullstolsburna; en vid muséet och en vid kyrkan St Anna. Den senare har blivit en av de mest besökta platserna på Kökar. Alla som kommer till Hamnö går ut där och beundrar utsikten. Också jag får senare chansen att ta med mig min 88-åriga mamma som har svårt att gå. Utan spången skulle hon aldrig komma ut på klipporna.

Och som jag vid ett annat tillfälle hör en turist utbrista när han ser EU-skylden:

- Ah, EU-pengarna har gjort nytta. Det här är fint.

● EVENT - ECDAY 2015 EUROPEISKA SAMARBETSDAGEN

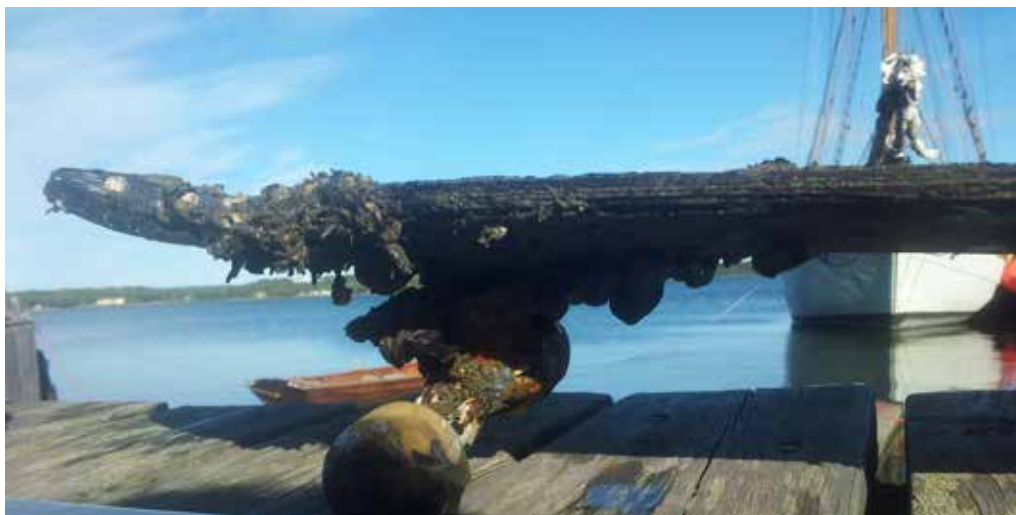
PlockOpp - en politikerledd strandstädning

Den 21 september varje år firas europeiska samarbetsdagen (**European Cooperation Day, ECDay**). Då vill vi som jobbar för EU lyfta fram gemenskap och samhörighet över gränserna genom att göra saker tillsammans.

2015 arrangerade Central Baltic-programmets informatörer en strandstädning av fem områden i fyra länder samtidigt. Östersjöns nedsmutsning är ett problem som ingen av oss kan lösa ensam. Havet - och skräpet - känner inga gränser. Därför samlades folk på Treimani i Estland, Yyteri i Finland, Ainazi i Lettland, Jogersö i Sverige och i

Foton: Rebecka Eriksson

Mariehamn på Åland för att plocka upp skräp. På Åland inbjöds kända politiker och Mariehamns stadsdirektör att leda varsitt Dream Clean Team. Med Sjökvarteret i Mariehamn som bas samlades ivriga skräpplockare en solig lördag för att städa runt badstranden Nabben, Sjökvarteret och Lilla Holmen. Alla var klädda i gula T-skjortor, och 75 personer skrev sina namn på PlockOpp-listan. Och vad blev resultatet då? 180 kg brännbara sopor, glas och bildäck bara i Mariehamn. Frivilliga dykare plockade upp skräp från havsbotten i hamnområdet och hittade bland annat en snäckbeströdd skateboard.

Totalt deltog närmare 400 personer i **ECDay**-strandstädningen. Havet är vårt gemensamma ansvar. Tillsammans kan vi åstadkomma en hel del genom lokala och personliga insatser. Om 10 miljoner människor runt Östersjön regelbundet skulle plocka upp varsitt skräp vore skillnaden enorm.

● GARDENS

Växtkraft mitt i stan

På en tidigare anonym och tråkig "icke-plats" bakom Ämbetshuset i Mariehamn finns numera en liten oas, en prunkande stadsodling med sittplatser, odlingslådor, en inhyrd bikupa, en pilkoja och ett växthus. Hit kommer människor med sin medhavda lunch eller picknickkorg.

Projektet **Gardens**, som ska hjälpa människor utanför arbetslivet att hitta sin plats i samhället igen, har bokstavligt talat växtkraft.

Denna junidag 2020 träffar jag Robert Jansson, verksamhetsledare för Emmaus, och Simon Eriksson, trädgårdsmästare och mångsysslare som jobbat praktiskt med trädgården.

Vad har varit roligast att odla?

- Mangold. Den växte så förvånansvärt bra och länge tack vare bokashigödseln, och det gynnade returcaféet som verkade här tidigare, säger Simon.

Kanske både mangold och människor växer väl i ett projekt som detta?

- Ja, vi har fått människor ut ur isolering och ensamhet. Folk har kommit hit och vattnat, en del dagligen. De

blir gladare, och vi kan hjälpa dem på vägen till ett jobb, berättar Robert.

- Det ger ökat självförtroende när du sköter om någonting, är delaktigt. Du växer själv.

Ett oplanerat resultat är att Seniorpunkten och Omsorgens Daglig verksamhet kommer hit varje vecka. Det blir en meningsfull aktivitet att vattna, odla, följa det som växer - och att fika tillsammans. Utmaningen med projektet är det korta perspektivet.

- Med mindre än två år aktiv tid blir det bara att bygga upp och sedan avsluta. Men nu kör vi vidare. Vi har breddat perspektivet och vill visa att man kan odla i stan. Vi har fått annan finansiering som gör det möjligt, och vi vill synliggöra naturens kretslopp på ett pedagogiskt sätt så att alla kan förstå, säger Robert.

- Stadsodlingen fortsätter. Vi vill vara med och skapa en trivsamt stadsmiljö och jobba långsiktigt med odling, och vi har många frivilliga som hjälper till, säger Simon. Det fina med en trädgård är att den erbjuder någonting fysiskt att göra, och resultatet är både nyttigt och vackert. Dessutom är det meditativt att följa det som växer.

Siv Tennström, Simon Eriksson och Robert Jansson

● BALTACAR

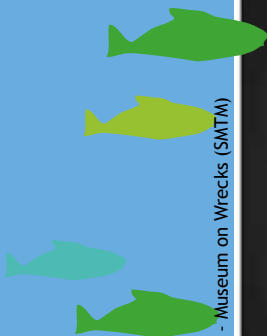
Östersjön som museum: Dyk ner i historien!

Dalarö var den viktigaste tullplatsen för sjötrafik med importgods på väg in till Stockholm för 300 år sedan. En kall vinternatt 6 februari 1709 bröt det ut en brand på ett fartyg i hamnen. Handelsfartyget Anna-Maria byggt 1694 sjönk vid kajen med last och allt. Sedan dess har hon legat där på botten, delvis förstörd i branden, 38 meter lång och 8 meter bred, och osynlig för de flesta - åtminstone för alla som inte är dykare.

Anna-Maria är bara ett av de upp emot 100 000 vrak som finns i Östersjön. Det kalla och bräckta vattnet utan skeppsmask gör att vraken bevaras. Fartyg som förlit i Östersjön kan bli stående på botten i hundratals år, med last och master och kanske kanoner, helt opåverkade av tidens gång. De är verkliga tidskapslar och samtidigt en

Bild: Vrak - Museum on Wrecks (SMTM)

ändlig resurs. För det kommer inga fler 1600-tals skepp. De utgör ett unikt kulturarv. **Baltacar**-projektet vill öka tillgängligheten till vrak i Östersjön. I Sverige har man 3D-dokumenterat tre vrak från 1600-och 1700-talet i Dalarö dykpark. Anna-Maria är ett av dem. Man har tagit fram utställningsmaterial, dykleder, digitala skyltar över platserna och anlagt förtöjningsbojar, så att besökande fartyg inte i misstag ankrar i vraken och förstör dem. Genom att utbilda sportdykare till kulturhistoriska guider når man både de vana dykarna och kulturintresserade nybörjare.

En av de nya dykguiderna är Krister Jonsson. Krister dök första gången 2007 på Malta med skräckblandad förtjusning och blev fast. Han tog dykcertifikat i Sverige samma

Krister Jonsson med dykare

Bild: Vrak - Museum on Wrecks (SMTM)

Jag valde att investera för framtiden. Min dröm är att kunna leva på dykning året om, att göra min hobby till mitt levebröd. Och efterfrågan ökar.

höst, gick med i en dykklubb och utbildade sig småningom till instruktör. För några år sedan bjöd Haninge kommun in till aktiviteter arrangerade inom projektet Baltacar. Krister deltog och blev inspirerad. Tillsammans med tre andra dykare startade han en företagarförening för att göra Dalarö Dykpark tillgänglig för fler.

- Tack vare Baltacar tog jag steget, berättar Krister.

- Det var många bra workshopar med engagerade och entusiastiska personer. Genom att delta i den årliga dykmässan fick vi helt nya kunder. Det gäller att nå ut, och alla som har varit här är nöjda. Östersjön bedöms som "extremdykning": det är kallt, mörkt och dålig sikt. En journalist från England sade att han aldrig förr hade dykt på ett äkta vrak där kanonerna ännu står på däck, och hans besök resulterade i flera artiklar.

- Vi har olika typer av tjänster, både för nybörjare och erfarna, från 5 till 50 meters djup, och vi samarbetar för att möta kundbehovet. Vi har en gemensam hemsida. Man bokar ett dyk - och så är det någon av oss som kör, förklarar Krister.

- Det är jättekul att förmedla historien om vraken. För att få det att fungera behövs det företagare och båtar. Jag valde att investera för framtiden. Min dröm är att kunna leva på dykning året om, att göra min hobby till mitt levebröd. Och efterfrågan ökar. Nu har min fru och jag köpt ett vandrarhem, så vi kan erbjuda paket med både båt och boende. Den bästa tiden att dyka är höst-vinter-vår. Och då kan vi satsa på en annan typ av kunder under sommaren.

● COAST4US

Nyanlagd våtmark populärt besöksmål

Vi går på en nybyggd spång omgivna av vass, vatten och varma vindar. En katt gör oss sällskap, en kråka kraxar. Vi möter ett par på promenad och byter några ord: de besöker den här platsen nästan dagligen för att följa med vad som händer.

Nabbens våtmark i norra Mariehamn är byggd för att hantera dagvattnet, minska utsläppet av näringsämnen i Östersjön och stärka den biologiska mångfald som är grunden för vår överlevnad.

Det är Världsmiljödagen, en av FN:s temadagar, som firas den 5 juni varje år över hela världen. Så vad passar bättre än att gå en sväng just här, tillsammans med Susanne Vävare som är vattenbiolog vid Ålands Landskapsregering, och Johanna Hagström, arkitekt som representerar Mariehamns stad i det gemensamma projektet **Coast4us**.

- Östersjön är ett känsligt hav med bräckt vatten, både övergött och artfattigt. Eftersom allt hänger ihop behöver vi stärka de naturliga organismerna. Våtmarken fångar upp större partiklar

och mikroplaster. Den är också en gäddfabrik, eftersom rovfiskar ger bättre vattenkvalitet. Vi underlättar för fåglar, grodor, insekter, fiskar och människor, säger Susanne.

- Vi har grävt flera groddammar, så om du går här på natten kan du höra grodornas lockrop.

Runt våtmarken har man också planterat ängsblommor.

- Eleverna i Strandnäs skola här i närheten har byggt fågel- och fladdermusholkar och insekthotell. Ju fler arter som samverkar här, desto större chans har de att klara sig. Projektet Coast4us handlar om planering, och Mariehamn är ett pilotområde för hållbar kustzonsplanering. Mariehamns stad har inom projektet också gjort en kartläggning över invånarnas gröna favoritställen. Topplaceringar fick välkända Lilla Holmen och Tullarns äng - och den nyanlagda Nabbens våtmark! Här finns gångvägar och bänkar som uppmuntrar till besök.

- Bänkarna är Svanen-märkta, och trädäcket byggt av material som inte skadar vattenlevande organismer, säger Johanna nöjd.

- Coast4us är egentligen bara ett planeringsprojekt, men Mariehamns stad har valt att förverkliga förslaget. Det har varit så givande att samarbeta! Vi lär av varandra.

Foto: Erika Gustafsson

Foto: Ellinor Lindblom

Bild: Högskolan på Åland

● EPIG, ONBOARD-MED M FL

Gränsöverskridande utbildning inom turism, vård, sjöfart, ekonomi och företagsamhet

Arbetsuppgifter och arbetsmarknad blir mer och mer globala. Ju mer du vet om ett annat land och ju fler du känner där, desto lättare har du att komma in på arbetsmarknaden och i samhället. Samtidigt möter vi redan nu utmaningar inom vissa branscher där ömsesidig förståelse är grundläggande.

Högskolan på Åland och Ålands Yrkesgymnasium har under de senaste åren varit med i två projekt var. Ålands Yrkesgymnasium driver sedan våren projektet **EPIG** som skall stärka besöksnäringen genom en satsning på kurser i gastronomi och värdskap förankrade i de unika skärgårdskulturerna på Ösel och Åland. Jag träffade projektledare Erika Gustafsson på Ålands yrkesgymnasium en solig septemberdag i Mariehamn.

- Vi har kommit bra igång. Vi skickade ut en enkät i våras till företagare inom restaurang och turism, och vi gjorde intervjuer för att få veta vad som behövs, berättar Erika. Utifrån de behov som kom fram har vi gjort ett första utkast till en kurs på 10 studiepoäng. Erika visar på sin anslagstavla hur allt hänger ihop: producenter, företagare inom hotell och restaurang, studerande, Visit-organisationer, slutkunder, efterfrågan

och utbud. Hon arrangerade också nyligen en branschträff för den åländska målgruppen, som samlade 40 på plats och flera online.

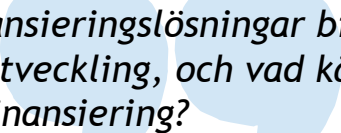
- Jag har ett inarbetat nätverk inom branschen. Det är en stor fördel.

Att aktivt involvera målgrupperna från början är allmänt sett en framgångsfaktor, så jag tror det här kommer att gå bra.

ChangeMakers är Yrkesgymnasiets projekt med och för unga entreprenörer. De studerande har nu i november fått ta sig an utmaningar i samhället i bootcamps. Ett gemensamt läger var planerat i Riga, men på grund av Corona fick ungdomarna mötas online istället och bilda gränsöverskridande grupper den vägen. Lösningarna skall utgå från ett hållbarhets- och cirkulärekonomitänk.

Jag råkade se en filmsnutt från ett av bootcampsen, där Laura från Eurajokis gymnasium berättar varför hon ville vara med i det här projektet:

”Jag vill lära känna nya människor från de här olika länderna och bli bättre på språk, och jag vill lära mig mer om företagande och vad som riktigt behövs för att starta

Vilka finansieringslösningar bidrar till hållbar utveckling, och vad kännetecknar hållbar finansiering?

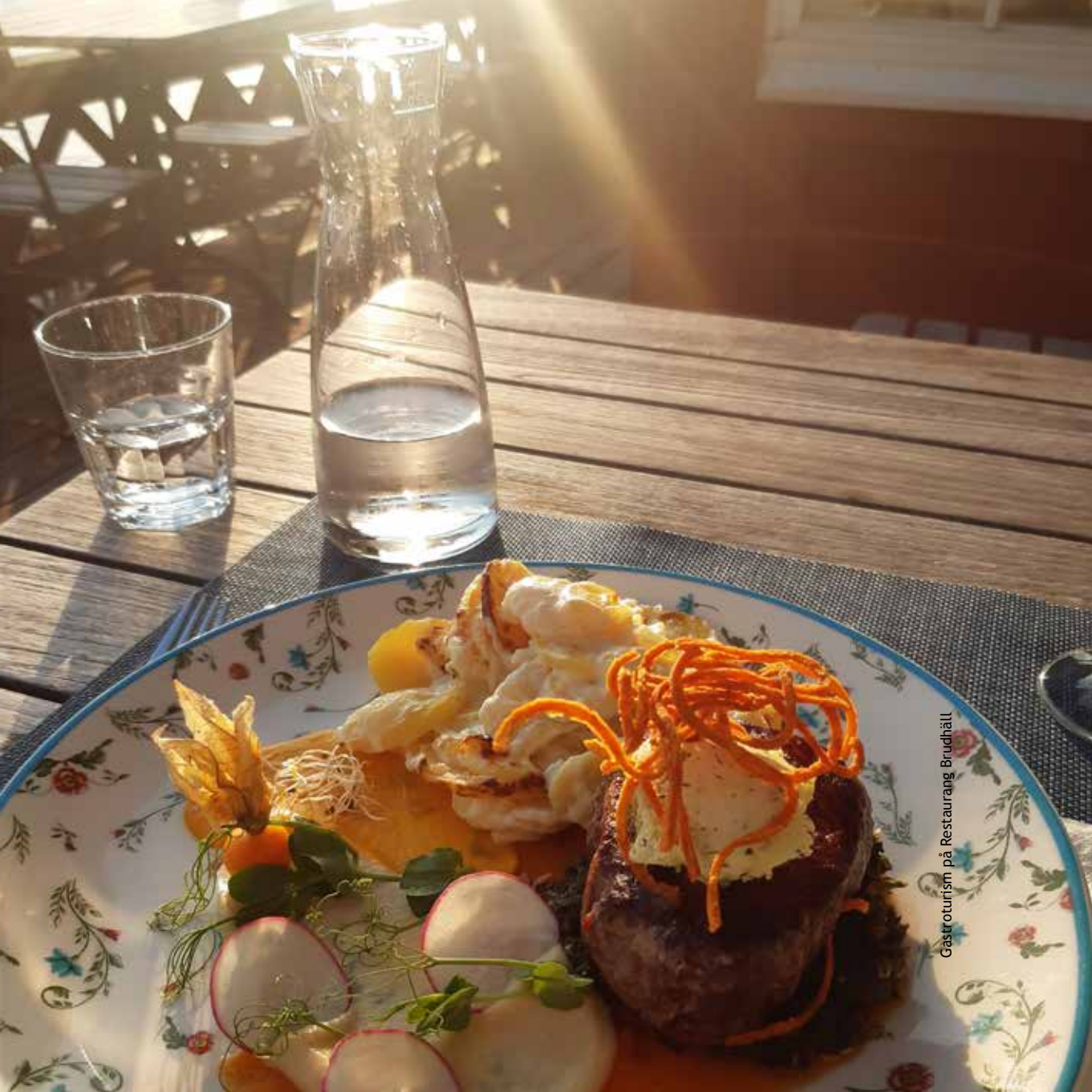
eget”. Varenda sak hon nämner är bra att ha i sin ryggsäck i livet, tänker jag. Företagsamhet, att ta sig för och ta sig an - som livshållning.

I högskolans på Åland tidigare projekt **OnBoard-Med** sammanförde man på ett nytt sätt vård- och sjöfartsenheter genom att utarbeta gemensamma onlinekurser. Kurserna utgick från vad både vårdpersonal och sjömän behöver kunna vad gäller säkerhet, akutvård, arbetarskydd och hantering av krissituationer ombord. Branscherna är internationella, och man måste kunna samarbeta över gränser och ha en samsyn, inte minst i krissituationer.

Varje deltagande skola ansvarade för några moduler, och högskolan tog bland annat fram en om akutmedicin och säkerhet till sjöss, Emergency Management. Alla partnerskolor deltog aktivt i hur kurserna skulle bli. Och de är nu i bruk, ett och halvt år efter att projektet tagit slut. Internt ledde projektet till ett nytt sätt att undervisa Crowd and Crises Management, och tidigare projektledaren Ellinor Lindblom som jag intervjuade berättar att de fortfarande har kontakt med personer de lärde känna då.

Högskolans pågående projekt **Sustainability in Financing** handlar om hållbar finansiering. Det är ett område som ökar i betydelse. En hållbar framtid skapar vi genom att idag fatta medvetna och ansvarsfulla beslut. På Åland bistår Ålandsbanken som expert.

Inom projektet samarbetar studerande, lärare, experter och intressenter om att ta fram de kompetenser som behövs. Bland annat detta kommer deltagarna att få lära sig mer om: Vilka finansieringslösningar bidrar till hållbar utveckling, och vad kännetecknar hållbar finansiering?

Gastroturism på Restaurang Brudhäll

● SEABASED

Näring från hav till åker - ett problem blir en resurs

Jag parkerar bilen framför en grind på åländska landsbygden. Här finns tydligen betande djur. En liten stund senare står jag på en grusväg mellan ett bete och en åker. Mellan björkarna till vänster skymtar vatten och några highland cattle tittar på mig under sina bruna buskiga pannluggar. På åkern till höger står en stor manick.

- Det är en vattenkanon, förklarar Annica Brink, vattenbiolog och projektledare för **SEABASED** på Åland. Projektet skall hitta bra metoder för att minska på Östersjöns inre näringsbelastning och därmed förbättra områdena runt kusten. Med kanonen kan vi ta upp näringsrikt bottenvatten från en av Ålands mest övergödda vikar och bevattna åkrar. Det är som en energidryck för växtligheten. Vi ökar produktionen av grödor samtidigt som vi minskar övergödningen i Östersjön. **Det låter ju väldigt bra. Men hur är det med saltet?**

- Salthalten är så låg, bara ca 3 promille, så den hämmar inte vall- och spannmålstillväxten. Och vi tar jord- och grundvattenprover för att se vad som kan hända på längre sikt.

För två år sedan intervjuade jag Annica första gången, när hela projektet SEABASED precis hade startat. Då sade hon så här:

- Det mest spännande är att få se effekterna efteåt, att

Foto: Annica Brink

Annica Brink

se vad som händer i ekosystemet. Kommer våra pilotområden att fortsätta användas och metoderna att spridas? Tänk om jag får säga: Jag var med när det startade. Nu står vi vid jordbrukaren Erik Rosenbergs åker, som för andra året i rad skall vattnas med Kaldersfjärdens näringsrika vatten. Annica har analyserat resultatet från förra året. Det visar att produktionen ökade med upp till 170 % och att en relativt stor mängd kväve och fosfor togs upp ur havet. Det är just fosfor som cyanobakterier (blågröna alger) behöver för att kunna blomma.

På andra pilotområden runt Östersjön testar man att minska på fosfor på andra sätt: genom att sprida ut specialbehandlad kalk, fiska upp storspigg och bygga gäddfabriker. Ursprungligen ville man också testa att suga upp botten sediment, men det visade sig vara för dyrt. Resultatet av de olika pilotåtgärderna sammanställs av John Nurminens Stiftelse med riktlinjer för de olika metoderna, vad de kostar och vilka effekter de har på miljön. Målet är att hitta fler bra metoder för att minska på Östersjöns inre näringsbelastning.

- Vi vill se en mindre mängd blomning av blågröna alger och klarare vatten. På Åland blir det en riktig win-win situation: grödorna vill ha näring och vi vill ta bort den ur vikarna.

Uthålligt skärgårdsföretagande

'Rätt person är viktigare än rätt idé' är ett påstående som överraskar.

Är inte framgångsrika idéer det som för världen framåt?

Ja. Men goda idéer och mästerliga innovationer är till ingen nytta, om de förblir i byrålådan eller på hårddisken. Ibland behöver man ett bollplank för att få fart. Ibland en förebild som inspirerar. Projektet **Archipelago Business Development** stärkte på olika sätt skärgårdsföretagare, och studerande genomförde kurser med riktiga företag som studieobjekt.

- Allt i det här projektet handlar om företagsutveckling, att hitta nya partner och utveckla affärsmodeller i samarbete över gränserna, berättar projektledare Annemari Andrésen från yrkeshögskolan Novia i Åbo.

Skärgårdarna har liknande utmaningar. En minskande befolkning hotar grundläggande service, de unga flyttar, det är svårt att hitta jobb och boende. Många är mångsysslare, startar egna företag eller kombinerar det med ett eller flera deltidsjobb. Turismen är en viktig näring, men säsongen är kort, ofta bara några veckor per år.

Mikael Granqvist

Lyckade kombinationer

Mikael Granqvist driver ett litet familjeägt hotell i Nagu, Finland.

- Det var en tillfällighet att jag kom med i projektet, men det kändes som om det var riktat just till mig. Vi får coaching och råd utifrån. Tillsammans granskar vi verksamheten för att hitta lösningar för bättre lönsamhet, för en åretruntverksamhet. Det ger ny boost att förändra och utveckla. Vi gör arbetet själva, men vi får inspiration och hjälp. Projektet har redan genom

sina arbetsmetoder och sitt engagemang inspirerat många skärgårdsföretagare. Andra gången jag träffar Mikael är på en workshop om marknadsanalys, där företagare och studerande möts för att jobba tillsammans. Mikael sitter vid ett bord med två studerande. Han är väldigt nöjd med hur projektet går vidare. Rummet är fullt av engagerade människor. Det hörs ett ständigt sorl, och aktiviteten runt borden är livlig, man skriver på stora papper, pekar på datorskärmar och PostIt-lappar byter plats. Atmosfären är varm och engagerad, och de studerande är måna om att hitta en "bästa lösning" för "sitt företag".

På Vårdö, Åland, kan du testa dina gränser på en hängande bana uppe bland trädtopparna. Flowpark är en ekologisk äventyrsnöjespark, byggd i levande träd utan att de skadas.

Olof Salmi, ägare till Sandösunds camping, berättar att han fick idén när han deltog i Archipelago Business Forum 2018, där skärgårdsföretagare från Sverige, Finland och Åland träffades. En av föreläsarna berättade om sina höjdbanor. "Det här saknas på Åland", tänkte Olof och tog kontakt med en leverantör. Och 2019 var Flowpark Åland klar, och den har varit mycket uppskattad.

Foto: Olof Salmi

Export till Japan och Kina - från Kimito

Jenni Moberg träffade jag 2017. Hon är delägare i Patternsfrom Agency, ett designföretag som samlar olika finska designers och säljer unika mönster och skräddarsydda kollektioner till utländska kunder. Företaget på Kimito sålde redan till Japan (!), så varför ville de vara med i projektet?

- Det är bra att någon utomstående ger lite tips om hur man driver ett företag på ett lönsamt sätt. Annars fortsätter man så lätt på det sätt

som man alltid har gjort. Projektet gav mig tid att tänka efter, att reflektera över företagsutveckling. Vi har varit med i Accelerator-programmet, och det var intressant! Man får nya tankar och ser nya sätt att driva företaget. Den största lärdomen för mig har varit att kunderna måste tas om hand personligen. Att vi måste

Acceleratorprogrammet - vad är det?

Företagare i Finland och Sverige deltog tack vare projektet i en femdelad kurs om kunddriven affärsutveckling i ett så kallat Acceleratorprogram. De fick lära sig loopa (= intervjua, observera och testa - du har din expert framför dig, när du träffar din kund), pivotera (=ändra) och pitcha (=sälja) sina idéer till potentiella kunder. Utöver det ingick individuell affärscoaching av experter från svenska Drivhuset.

Den största lärdomen för mig har varit att kunderna måste tas om hand personligen. Att vi måste vara aktiva mot dem och föreslå lösningar.

vara aktiva mot dem och föreslå lösningar. Vi förstår kunderna bättre nu jämfört med året innan, och vårt sätt att bjuda ut mönster är lockande både för formgivaren och för kunden. Det har också varit trevligt att bekanta sig med andra företag som är i en liknande situation som vi. Jag tror att det som blir kvar när projektet är över, är ett nytt sätt att tänka och driva företaget.

Och vad har hänt sedan dess, nu när vi skriver november 2020?

- Jo, vi har faktiskt gått vidare, berättar Jenny i ett mail.
- I mars 2019 grundade vi aktiebolaget Patternsfrom Agency Oy för att vi fick en kund från Kina. Allt har gått bra med projektet. Vi höll på att förnya avtalet då corona dök upp, så avtalets värde blev mindre än förväntat. Men nu talar vi om förlängning igen och om större summor. Projektet gav oss fokus, och med ett duktigt team nådde vi fina resultat. Vi vet att vi bara har inlett arbetet. Vi kan förvänta oss mycket mera i framtiden. Allt handlar om hur mycket tid vi kan sätta ner på företaget.
- Jag tycker inte det är något speciellt med att bo i skärgården och ha ett företag som exporterar. Vår inhemska marknad är för liten för oss, så vi måste agera globalt. 90 % av vår omsättningen 2019 kommer från export. Internet fungerar, och det behövs dagligen.

Ny Skärgårdsföretagarportal

- Ett projektresultat är Skärgårdsföretagarportalen, där material för företagare, offentliga rapporter, studentuppsatser och forskning om skärgårdsföretagande samlas, säger läraren Tommy Larsson Segerlind vid Södertörns högskola.
- Här finns också sådant vi producerat själva. Portalen - och projektet - har gjort att intresset för skärgården som region och dess företagande har lyfts på högskolan. Vi har också nått ut till Region Stockholm med vårt material; vi är aktivt med i att förverkliga deras Skärgårdsstrategi för Stockholms skärgård.

● ABD: SKÄRGÅRDSPORTALEN

“Skärgården är ett outnyttjat forskningsfält”

- Det här projektet kommer att ha en dominoeffekt och fortsätta leda till fler projekt. **Skärgårdsföretagarportalen** har hjälpt mig

att hitta inte bara material utan även kontakter, säger Youssouf Merouani, som blev en entusiastisk användare av hemsidan under sina masterstudier i företagsekonomi vid Södertörns högskola.

30-åriga Youssouf är född i Algeriet och kom till Sverige med sin familj när han var 10 år. Som vuxen återvände han till sitt gamla hemland och tog en kandidatexamen i ledarskap och marknadsföring. Han kan nu se att den algeriska landsbygden har liknande utmaningar som skärgården vad gäller företagande och avsaknaden av centralortens service.

- Det saknas forskning om öar och skärgårdar allmänt. Skärgården faller lätt i skuggan av fastlandet, och man har inte helt förstått hur man ska handskas med problemen som öborna lever med.

På öarna samarbetar man mera, och människor måste fixa saker själva och ta hand om infrastrukturen på ett sätt som folk i storstäder aldrig skulle göra.

- Jag har studerat utmaningar och möjligheter för företagande på de öar som pekats ut som 'kärnöar' i Stockholms skärgård. Jag har samlat information på företagsnivå, ö-nivå och branschnivå. Förutom data om företag som etablerats på öarna sedan år 1916 samlar jag även in fakta om själva öarna så långt bak i tiden som möjligt.

Lättast är det att få fram information för de 20 senaste åren.

- Portalen har gjort det möjligt för mig att hitta offentliga rapporter med information på ö-nivån, men också kontaktuppgifter till insatta personer som jobbar för Region Stockholm.

Rikast blir materialet när människor själva får beskriva sina företag:

- De här företagen gör allt. Det går inte att kategorisera. Det är väldigt många som är mångsysslare och till exempel också odlar vid sidan om, säger Youssef.

- Jag kom indirekt med i projektet **ABD** när det tagit slut, men jag har fått njuta frukterna av det, och här finns ett stort outnyttjat forskningsfält. Mycket av forskningen har hittills koncentrerats på storstäder där saker händer jättesnabbt och det är jättestort. Men de här områdena i periferin har man inte lagt så mycket fokus på. Och kombinationen av kvantitativa data och trender och av människors berättelser skapar mening för mig. Jag vill gärna fortsätta forska om skärgårdens företagare.

*Youssef Merouanis mastersuppsats hittar du på Södertörns högskola:
Who will survive in Stockholm Archipelago?
A longitudinal analysis of firm-survival in a peripheral region*

Youssef Merouani, foto privat

MASAPO

Samarbete ökar öars säkerhet och attraktivitet

Den frivilliga sjöräddningen är organiserad på olika sätt i Estland och på Åland. Genom utbyte, gemensamma övningar och investeringar har man förbättrat säkerheten i flera små hamnar på de estniska öarna och på Åland.

- Det synliga resultatet är investeringarna i ny sjöräddningsutrustning och -båtar på Dagö, Kihnu och på Åland. Vi tog också fram en 360 graders app över gästhamnarna, berättar Kasimir Antbrams, projektledare vid Ålands Sjöräddningssällskap.

- De gemensamma sjösäkerhetsövningarna för frivilliga och hamnoperatörer med Finland, Sverige, Estland och Åland var också uppskattade, liksom studiebesöken till andra regioner. Det handlar inte bara om ny kunskap och reflektion, utan framför allt om att få nya kontakter och bygga ett starkare nätverk.

Ön Kihnu var länge isolerad, och kvinnorna utvecklade starka kulturtraditioner utifrån självhushållning och hantverk. Öns unika kulturtraditioner lever vidare, och

Kasimir Antbrams i orange längst fram. Foto: Masapo-projektet

Kihnus kommundirektör Ingvar Saare lever i ett UNESCO världsarv. Men för öar gäller samma som för många andra öar: Ungdomarna åker till fastlandet för att studera när de är 15 år. På Kihnu jobbar man aktivt med infrastruktur för att skapa en bra levnadsmiljö. Där är gästhamnen som nu utvecklats en viktig del. Ingvar erkänner att de lever på projekt. Kommunen har inte egna pengar att genomföra utvecklingsidéerna. På Dagö lever kommundirektör Reili Rand med en brist på arbetsplatser med utflyttning som följd. Att satsa på gästhamnarna och en ökad turism är en positiv möjlighet. När det gäller sjösäkerhet överlag, tycker Reili att alla som bor på en ö borde gå en säkerhetskurs, för man vet aldrig när något händer. Reili lyfter också fram värdet av de nya kontakter till andra regioner som projektet medfört.

- Det behövs människor som får andra med sig och som kan skapa ett bra team. "Great stuff happens, when people who enjoy each other work together", sammanfattar Kasimir. Jag kan inte annat än instämma. En hållbar skärgård kännetecknas av kreativ utveckling och gemenskap. Det skapar attraktionskraft för såväl boende och företagare som besökare.

Foto: Masapo-projektet

● WATERCHAIN

Långsiktigt arbete för Östersjön

Under tre år deltog Ålands Vatten i projektet **Waterchain**. Målsättningen var att hitta metoder för att minska utsläpp av näringsämnen och farliga ämnen till Östersjön. Genom att använda pilotområden både i tätbebyggda områden och i glesbygden kunde man testa olika strategier och åtgärder. Ålands Vatten utgick från bolagets ytvattentäkter och tillrinningsområden.

- Det har varit jättebra för oss att vi genom projektet kunde titta strategiskt och långsiktigt på en hållbar dricksvattenförsörjning för Åland, berättar projektledare Ann Nedergård. Det lade grunden till hur vi nu arbetar vidare. Det uppstod också ett stort intresse och engagemang under projektet som har underlättat vårt fortsatta arbete med dessa frågor.

Utöver fokus på det strategiska hållbarhetsarbetet var ett annat insatsområde att

Det har varit jättebra för oss att vi genom projektet kunde titta strategiskt och långsiktigt på en hållbar dricksvattenförsörjning för Åland.

minska näringsläckaget från jordbruket. Tillgång till rent vatten är nödvändigt för jordbruket, samtidigt som verksamheten påverkar vattnets kvalitet och livsmiljön under ytan.

- Vi tog fram 14 informationsblad med metoder som minskar belastningen från åkermark och tips för lantbrukare intresserade av vattenskydd.

Informationsbladen - och många fler för olika målgrupper - kan du hitta på vattenskydd.ax, där du också kan följa det åländska vattenskyddsarbetet. Fler tips hittar du på www.waterchain.eu.

Foto: Ann Nedergård

Pia Berg

● DEFENCE ARCH

Foto: Joni Pietiläinen, Defence Arch

Topp hemlig historia en viktig del av upplevelsen

Naturreseptatet Gålö ligger i Stockholms södra skärgård. På 1940-talet pågick här hemlig verksamhet på en mycket undanskymd plats. Sälar tränades nämligen för att upptäcka ubåtar (!), och 19 av 20 sälarna lyckades lära sig det. När verksamheten lades ned började konstruktionerna förfalla.

Idag förvaltas Gålö sälstation av Skärgårdsstiftelsen i Stockholms län.

- Genom projektet **Defence Arch** kunde vi renovera och levandegöra den här speciella historien. Nu har vi en turistanläggning med många besökare där platsens militärhistoria är en viktig del av upplevelsen, berättar Pia Berg, projektledare vid Skärgårdsstiftelsen.
- För mig var det här projektet som en stor arkeologiska undersökning. Vi återupptäckte den spännande histori-

en genom arkivforskning, genom att söka efter gamla tidningsartiklar, titta på TV-inslag från 80-talet och intervju personer som upplevde sälstationen när verksamheten var igång.

Forskarstudenter gjorde en marinarkeologisk undersökning och en metalldetektorundersökning av landområdet, vilket gav ytterligare ledtrådar.

- När vi började renoveringen på plats såg vi att en del var förändrat sedan 1940-talet, men det fanns fortfarande mycket kvar av byggnader och konstruktioner från den tiden. Vi återställer den fysiska miljön, och nu kan vi med hjälp av en app och informationstavlor lyfta fram den spännande historien på den plats där den utspe-

För mig var det här projektet som en stor arkeologundersökning. Vi återupptäckte den spännande historien.

lade sig. Husen, trapporna, cementgångarna och sälbassängen gör att allting blir levande och väldigt påtagligt för besökaren.

Örö i Kimitö långt ut i den åboländska skärgården är en annan plats som fått nytt liv. Det var länge försvarets område, dit privata inte hade tillträde. Här levde militärer, krigsfångar och beväringar i utsatt läge under långa perioder. Hur livet gestaltade sig kan de stenlagda vägarna fortfarande ge en vink om. En bär namnet "Pitkä ikävä" (lång längtan/stor leda).

Nu förvaltar Forststyrelsen ön, och besökartrycket har varit stort. Genom EU-projektet har man gjort historien mer tillgänglig. Den södra udden var tidigare outnyttjat område. Nu kan man ta emot fler och olika typer av besökare. Bunkrar öppnas upp, kanoner vittnar om historien, och en hängbro binder samman området. De gamla byggnaderna är nu utställningsutrymmen och gästbostäder.

Projektet Defence Arch har levandegjort historia inte bara på Gålö och Örö utan också i Korpoström i Pargas och Bomarsund på Åland. Allt finns samlat i appen Coastal Past.

Örö

● ST OLAV WATERWAY

Pilgrimsvandring - en både yttre och inre resa

Jag vet hur det känns - att sätta mig ner, ta en klunk vatten, snöra upp skorna och pusta ut. Nöjd och slut på samma gång. Tack vare projektet **St Olav Waterway** har jag själv fått upp ögonen för att jag orkar vandra längre än jag tror. Och någonstans på vägen slutar hjärnan att styra och kroppen tar över, och det blir en inre balans. En enhet som gör gott.

Coronaåret 2020 fick intresset för vandring att öka överlag. Mångdubbelt fler vandringskartor laddades ner jämfört med andra år. Vandringstigarna har blivit breda och väl upptrampade. Att vandra i naturen ger en stunds lugn i en föränderlig tillvaro.

Ordet pilgrim betyder egentligen främling, för pilgrimen var i gamla tider någon som kom, åt, sov och gick vidare på väg mot sitt mål. Än idag är en pilgrimsled en vandringsled som har ett slutmål: en historisk plats som människor i generationer har vandrat till, av olika orsaker.

Det viktigaste pilgrimsålet i Norden är Nidarosdomen i Trondheim, slutmålet för alla Olavsleder. Lederna går som ett halvt spindelnät till St Olavs minnesplats. Han var en tidigare viking som blev en kristen norsk kung och dog 1030 e.Kr. Han blev snabbt helgonförklarad

och är hela Nordens skyddshelgon. Tack vare projektet St Olav Waterway har Finland (och Åland) länkats till de certifierade St Olav Ways. Leden vindlar sig från Åbo domkyrka, där milstenen "Nidaros 1200 km" inspirerar, genom skärgården, över Åland till Roslagen och vidare längs befintliga svenska och norska pilgrimsleder fram till målet.

Varför pilgrimsvandrar man?

Jag frågade några personer som deltog i St Olav Waterways premiärvandring 2019 varför de deltog. Deras svar finns på följande uppslag. Vandringen förverkligades som en stafett under sju veckor, där hundratalet pilgrimer (och några hundar) avlöste varandra och vandrade eller seglade 1200 km i ur och skur, genom städer, byar och skogar, längs med fält och sjöar, över fjäll och bäckar, på hav, stigar, grusvägar och asfalt, ensamma eller i grupp.

Med sig förde de en budkavle från Finlands ärkebiskop till Trondheims biskop, en påminnelse om vår gemensamma historia och om att vi alla är pilgrimer i livet.

Du är en länk i en lång kedja, och efter dig kommer andra. Det ger en speciell känsla av förankring och ödmjukhet.

● ST OLAV WATERWAY

Varför ville du vandra?

”Jag vandrar för att uppleva nya platser och för att träffa en massa nya trevliga medvandrare. Man lär känna sig själv på ett annat sätt när man går, har liksom tid att känna efter vad man vill i fortsättningen.”

Anki från Lovisa

“I was on the tour from Turku to Nagu with my puppy dog Willy. I wanted to see a bit more of the archipelago during these few days. And of course, it’s also my business to develop new travel ideas. After that, two new tours came out, and already eight had booked them - unfortunately all cancelled due to Corona.”

Daniel från Österrike

”Dagarna tillsammans var en mycket stor glädje för mig. Men även om jag varken då eller senare har utövat pilgrimsvandring mer än några korta promenader så har jag en ständig längtan.”

Barbro från Uppsala

”Känslan av frihet infinner sig när jag börjar vandra. Enkelhet är att få släppa taget och lämna det onödiga bakom mig. Vad behöver jag lämna bakom mig? Livsmod är att våga lita på sanningen om mitt liv, att mitt liv har en mening”.

Kurt från Röstbodarna

”Jag läste om en öppningsled från Åbo domkyrka till Trondheim, bokade genast och inhandlade utrustning. En helt ny värld öppnade sig för mig, och vår härliga skärgård gav mig många tankar om livets mening. Mina känslor för den vandringen var ändå att min släkt levte och bott och rott mellan dessa holmar och skär och kobbar. Och nu var jag där och gick. Vi behöver stanna upp och tänka efter.”

Saga från Lovisa

”Det här är min grej. Som pilgrimspräst ville jag möta dem som kom vandrande från Finland och leda vandringen över Åland. Jag har erfarenhet och känner många människor som kan haka på. Att vandra är för mig att vara i kroppen. Det är meditativt, stilla, långsamt. Att vara i min egen rytm, min egen andning. Och delandet blir också annorlunda, det blir mer från hjärtat. Man är utan masker, hinnan är så tunn. Man är nära varandra. Också de svåra frågorna kommer. Vandringen ger en upplevelse av helhet, tacksamhet och förundran. Den väcker också ett skapelseansvar.”

Maria från Åland

Adriano Bigongiari från Italien

TRE FRÅGOR FÖR VANDRARE

Vad har fört dig hit?

Hur har du det
just nu?

Vad längtar du efter?

Ester är framme. Foto privat.

”Eftersom delar av Helgonleden i norra Hälsingland hade blivit förstörd av branden året innan, förde min kollega Elisabeth och jag budkavlen med bil en sträcka. Det var en fantastisk resa, både sorglig över brandområdet, och vacker - fjäll, skog och sjö! Vår ”bilgrimsfärd” var minnesvärd. Både för den fantastiska naturen och för de människor vi mötte. Och vi lämnade över i Storsjö kapell till Gertrud som förde budkavlen vidare över fjället.”

Cina från Stråtjärä

Paus och delande

”Det finns en struktur, och du behöver lära dig förstå den”

Kairi Jõesalu är en person med stor arbetskapacitet. Hon kan konsten att omvandla idéer till planer och system. Hon har mångårig erfarenhet av att bidra till utveckling i företag och kommuner. Hon har hjälpt till med projektplanering och -ansökningar inom många olika områden och har uppemot 500 projektansökningar på meritlistan. - Jag inspireras av andra människors idéer och delar med mig av det jag tror att kan göra skillnad.

Hon har arbetat vid både Estlands Handelskammare och Finansministerium.

2011 flyttade hon till Åland för att jobba inom det dåvarande Central Baltic-programmet. Idag är hon Financial Manager för Central Baltic-programmets hitintills största projekt: Smart Marina, med Ålands Utvecklings AB som ansvarig projektledare och en budget på över 8 miljoner €.

Och det vet alla inblandade, att utan Kairi skulle det inte löpa på så smidigt.

- EU-världen påminner om juristvärlden. Det finns en struktur, men du behöver lära dig var du hittar informationen och hur du skall tolka den. Annars tappar du bort dig, säger Kairi.

Vi har alla lika mycket tid: 24 timmar i dygnet. Somliga av oss tycks dock få mera gjort än andra. En tydlig planering skapar överblick och trygghet, menar Kairi. Då finns det också utrymme för det oväntade - för sådant kommer alltid. Tydlig struktur och bra rutiner underlättar också vid till exempel byte av personal.

Jag bad Kairi dela med sig av sina bästa råd både när det gäller att driva eller vara partner i ett internationellt projekt och när det gäller att hitta en balans mellan effektivitet och välmående. Kanske är hennes listor (se följande sidor) något mer än TO DO-listor. För mellan raderna skymtar jag ett förhållningssätt: förmågan att bevara ett öppet och generöst sinne. Och hon sammanfattar det själv: 3 H att bära med sig. Happy. Honest. Hardworking.

KAIRIS BÄSTA RÅD...

... FÖR ATT LYCKAS MED ETT PROJEKT

---

1. Var realistisk med vad du vill göra och hur
2. Träffa dina tilltänkta partner och skapa projektet tillsammans fastän ni ännu inte vet om det blir något - det gör ofta förverkligande mycket lättare
3. Under resans gång: Lista allt du/ni gör och allt ni skall göra enligt halvårsperioder
4. Ha tydlig ansvarsfördelning och följ upp att saker blir gjorda
5. Var proaktiv och lös problem och utmaningar så fort de dyker upp
6. Bygg upp en klar struktur för arkivering. Du kanske behöver ett speciellt dokument efter 20 månader när någon ny kommer in i teamet - och då gäller det att hitta det. Spara med förklarande namn.

... FÖR EFFEKTIVITET OCH VÄLMÅENDE

---

1. Svara på alla mail inom två dagar - håll inboxen tom
2. Reservera tid för att läsa relevanta dokument - håll dig uppdaterad
3. Ta tid för att utveckla de verktyg som behövs - det underlättar på lång sikt
4. Utbilda dig, lär dig mer - och dela med dig av det du kan
5. Följ upp, kontrollera alla deadlines och alla saker som skall vara klara, så att tidsplanen håller
6. Utvärdera, sätt ut milstolpar för ditt eget arbete och projektets - som en del av riskanalysen
7. Reservera tid för rapportering - se till att du känner till reglerna. Har du gjort allt som nämnts här ovan, går rapporteringen lätt med alla kostnader under kontroll, alla bilagor i skick, osv
8. Ta tid för dig själv - återhämta dig genom att göra något helt annat, samla ny energi. Var sann mot dig själv, och le.

● BAKGRUND

Foto: Ari Brozinski, Central Baltic-programmet

Så funkar INTERREG och Central Baltic

INTERREG-programmen är en EU-struktur som finansierar samarbetsprojekt mellan organisationer från olika länder, och de följer EU:s långtidsbudget på 7 år. År 2020 firar vi INTERREG 30 år.

När Finland och Sverige gick med i EU 1995 utarbetades det första programmet som hette INTERREG IIA Sverige-Finland Skärgården. Det finansierade 24 projekt. Det följande skärgårdsprogrammet pågick 2000-2006 med en total budget på drygt 15 miljoner euro och 29 godkända projekt. Det mest kända projektet från den här tiden är marknadsföringsprojektet Skärgårdssmak, som före sin tid förde fram det lokala i restaurangbranschen - i detta fall skärgårdens råvaror, samverkade med toppkrögare och lyfte producenter, restauranger, hantverkare och skärgårdsbutiker tack vare en gemensam kvalitetsstämpel.

När nästa sjuårsprogram skulle utformas, skedde stora förändringar. Området utvidgades så att Estland och Lettland kom med (nya EU-medlemmar 2004), budgeten blev betydligt större och arbetspråket engelska. Det fanns farhågor: "Risken med det som nu finns på ritbordet är att det blir de stora aktörerna som plockar hem allt och att de små skärgårdsaktörerna får svårt att få sina behov tillgodosedda". Men en skild skärgårdsdel i det nya programmet engagerade sökande, och 20 skärgårdsprojekt förverkligades inom INTERREG Central Baltic 2007-2013. Åländska organisationer deltog i 13 av dem. Totalt finansierade programmet 122 projekt.

SKÄRGÅRDSUTVECKLING GENOM ÖKAD ATTRAKTIVITET OCH TILLGÄNGLIGHET

Nuvarande INTERREG Central Baltic-program 2014-2020 har fördelat 125 miljoner euro till 137 projekt (utvalda bland 580 ansökningar). Programmet har velat stärka regionerna genom ökad konkurrenskraft, hållbar användning av gemensamma resurser, ökad tillgänglighet i regionen, ökad samhällsgemenskap och stärkt kompetens.

Inom Skärgårdsprogrammet har 18 projekt fått finansiering, och de flesta av dem har du fått möta i den här broschyren. Åländska aktörer är med i 21 projekt, och EU-medlen som kommit Åland till del har flerdubblats mot tidigare programperioder.

Fortfarande återstår många utmaningar i skärgården. Digitala bokningssystem och informationspaket tillsammans med smidiga transporter behövs för att svara på frågan: Hur hittar man till skärgården? Det är steg ett. Väl där påverkas besökaren av naturen genom dess egen kraft, och goda upplevelser stärker platsens attraktivitet. Sedan är det upp till företagare och boende att erbjuda tjänster och paket som får folk att trivas, återkomma och kanske bosätta sig där. Distansarbetet under corona har ökat antalet som vistas i skärgården, vilket gynnar bland annat skärgårdsbutikerna.

Central Baltic-programmet 2014-2020

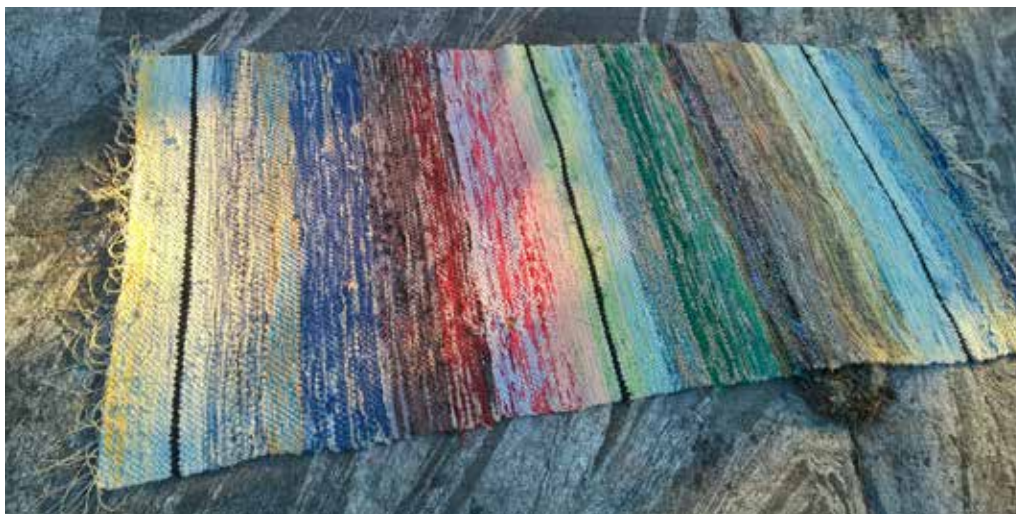
Det här skall nuvarande program uppnå:

- 100 kunskapsintensiva företag med gemensam ledning
- 60 gemensamma ungdomsledda företag (företagssimulering)
- 10 samarbetande kluster som exporterar till nya marknader utanför EU
- 12 gemensamma, hållbara turistattraktioner, natur- och/eller kulturarvsbaserade
- Ökad andel maritima områden med integrerad planering
- Ökad andel urbana områden med integrerad planering
- Minskat inflöde till Östersjön av näringsämnen, gifter och farliga ämnen
- Kortare restid för passagerare och gods (utan ökat CO² utsläpp)
- Ökad andel små gästhamnar i mellersta Östersjön med god service
- Förbättrad samhällsgemenskap för utsatta grupper
- 18 gemensamma utbildningsprogram inom yrkesutbildning

Alla finansierade projekt hittar du i Central Baltic-programmets databas: <http://database.centralbaltic.eu/> och mer att läsa finns på hemsidan www.centralbaltic.eu

Karta av eleverteckningar till ECDay 2016

På väg mot nästa Central Baltic-program 2021-2027

Jag hoppas att du vill vara med på den fortsatta INTERREG-resan.
Att du vill fatta beslut, stöda, finansiera, planera och/eller genomföra nya gemensamma projekt.

Vi behöver gemenskap, utveckling, framtidstro och mod in i en osäker framtid.
Tillsammans kan vi göra INTERREG Central Baltic 2021-2027 till en motor för utveckling och en väg till nya perspektiv med nya lösningar. För någonting sker när människor får mötas för djupare kontakter runt och för Östersjön.

Den här broschyren handlar om människor och projekt vid Östersjöns kuster. Om människor som tar sig an och tar sig för. Människor som får idéer, skriver, pratar, möts och utvecklar. Människor som ser möjlighet att använda EU-finansiering för att stärka sin region, sin stad, sin ö, sin hamn, sin organisation. Och som själva utvecklas på kuppen. Ibland är det blod, svett och tårar, men när projektet väl är genomfört stolthet och glädje.

Här har skärgårdsprojekt inom Central Baltic-programmet huvudrollen. Många utgår från Åland, men alla projekt har partner i fler länder och berättelserna kunde vara från vilken region som helst.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala utvecklingsfonden